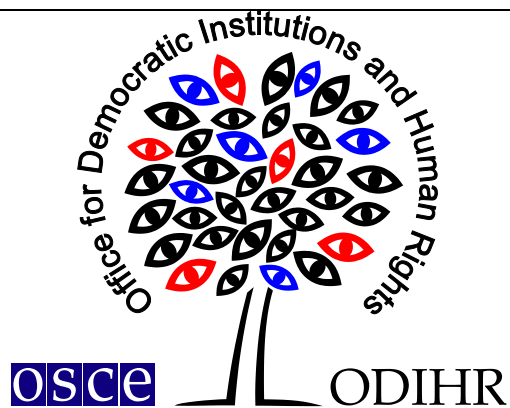

Varšava, 31. jul 2013. godine

Mišljenje-Br.: NDISCR -MNE/234/2013
[AIC]

www.legislationline.org

**MIŠLJENJE
NA NACRT ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNAMA
ZAKONA O ZABRANI
DISKRIMINACIJE
CRNE GORE**

**Urađeno na osnovu prevoda Zakona na engleski jezik obezbijedenog od strane
Ministarstva za ljudska i manjiska prava Crne Gore**

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights

Ulica Miodowa 10 PL-00-251 Warsaw ph. +48 22 520 06 00 fax. +48 22 520 0605

SADRŽAJ

I. UVOD.....	3
III. REZIME	4
IV. ANALIZA I PREPORUKE	6
1. Međunarodni antidiskriminacioni standardi	6
2. Opšte odredbe.....	7
3. Posebni oblici diskriminacije.....	9
4. Pravni lijekovi i sankcije.....	12

Annex 1: Nacrt Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije Crne Gore

I. UVOD

1. *Od početka 2013. godine, radna grupa formirana od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava radila je na izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije Crne Gore (u daljem tekstu "Antidiskriminacioni zakon").*
2. *Dana 12. juna 2013. godine, minister za ljudska i manjinska prava Crne Gore poslao je zvanično pismo Misiji OEBS-a u Crnoj Gori tražeći pravni pregled o mišljenju na na Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije.*
3. *Dana 19. juna 2013. godine, Misiji OEBS-a u Crnoj Gori prosljedila je pismo OSCE/ODIHR-u, zajedno sa prevodom Nacrta izmjena koje je obezbijedilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore, tražeći da OSCE/ODIHR-a da pripreme pravni pregled u pogledu usklađenosti Nacrta izmjena sa međunarodnim standardima ljudskih prava i obavezama OEBS-a.*
4. *Prije toga, OSCE/ODIHR je marta 2013. godine već davala Mišljenja na Antidiskriminacioni zakon¹ (u daljem tekstu "OSCE/ODIHR Mišljenje na Zakon"), da bi podržao i uputio diskusije radne grupe. Godine 2009. i 2010. i OSCE/ODIHR,² i Venecijanska komisija,³ su komentarisali nacрте Antidiskriminacionog zakona.*
5. *Ovo mišljenje pripremljeno je kao odgovor na dopis ministra za ljudska i manjinska prava od 12. juna 2013. godine.*

II. OPSEG

6. *Opseg ovog mišljenja uglavnom pokriva Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije (u daljem tekstu "Nacrt zakona") koji je dostavljen na mišljenje. Tako ograničeno, mišljenje ne predstavlja potpun i sveobuhvatan prikaz kompletnog pravnog i zakonodavnog antidiskriminacionog okvira Crne Gore.*
7. *Mišljenje otvara ključna pitanja i prikazuje problematične oblasti. Preporuke koje slijede oslanjaju se na međunarodnim standardima, koji su dati u međunarodnim ugovorima i obavezama potvrđenim i objavljenim od strane Crne Gore. Dodatno, Mišljenje se dotiče i EU antidiskriminacionih standarda, imajući u vidu crnogorske težnje ka učlanjenju u ovu organizaciju.⁴*

¹ OSCE/ODIHR Mišljenje na Zakon o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori, NDISCR -MNG/226/2013 (AT), izdato 27. marta 2013. godine, dostupno na http://legislationline.org/download/action/download/id/4355/file/226_NDISCR_MNG_27%20March%202013_en.pdf.

² OSCE/ODIHR Komentari na Nacrt antidiskriminacionog zakona u Crnoj Gori, Br. NDISCR-MNG/135/2009 (TND), izdati 9. jula 2009. godine, dostupni na <http://www.legislationline.org/documents/id/15593>, i OSCE/ODIHR Komentari na Nacrt Zakona o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori, Br. NDISCR-MNG/150/2010 (TND), izdati 27. januara 2010. godine, dostupni na <http://www.legislationline.org/documents/id/15776>.

³ Mišljenje na Nacrt zakona o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori, CDL-AD(2009)045, Mišljenje br. 541/2009, od 12. oktobra 2009. godine, usvojeno od strane Venecijanske komisije na 80. plenarnom zasjedanju (9-10. oktobar 2009.godine) i Mišljenje na Nacrt zakona o zabrani diskriminacije u Crnoj Gori, CDL-AD(2010)011, Mišljenje br. 564/2009 od 18. marta 2010. godine, usvojenog od strane Venecijanske komisije na 82. plenarnom zasjedanju (12-13. mart 2010. godine).

⁴ Iako nije član EU, Crna Gora je 17. Decembra 2010. godine zvanično dobila status zemlja kandidata za članstvo u EU i mora da obezbijedi usklađenost svog zakonodavstva sa EU zakonodavstvom. U Izvještaju o napretku Crne Gore za 2012, Evropska komisija je primijetila da je neki napredak ostvaren na polju antidiskriminacione politike ali da zakonodavstvo i dalje sadrži neke nedostatke. Dostupno na http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/mn_rapport_2012_en.pdf.

8. OSCE/ODIHR ističe da i preporuke koje su date u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon i dalje važe u pogledu članova koji nisu izmijenjeni u Nacrtu zakona, i da se ovo mišljenje oslanja na te preporuke, gdje je to prikladno, i u odnosu na odredbe izmijenjene u Nacrtu zakona. Takođe, gdje je to prikladno, mišljenje reflektuje sadržaj prethodnih OSCE/ODIHR mišljenja i komentara.
9. Ovo mišljenje se bazira na nezvaničnom prevodu Nacrta zakona koji je obezbijedilo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, koji je priložen uz ovaj dokument kao Aneks 1. Zbog mogućih grešaka u prevodu, moguće je i da mišljenje odražava iste.
10. U svijetlu onoga što je rečeno, OSCE/ODIHR naglašava da ovo mišljenje ne prejudicira bilo kakve pisane ili usmene preporuke u vezi sa zakonodavstvom i politikom borbe protiv diskriminacije u Crnoj Gori, koje OSCE/ODIHR može dati u budućnosti.

III. REZIME

11. Ovdje bi trebalo uzeti u obzir da Nacrt zakona generalno reflektuju zahtjeve koje postavljaju međunarodni antidiskriminacioni standardi. Autore Nacrta zakona treba pohvaliti za proširivanje opsega nadležnosti Zaštitnika za ljudska prava i sloboda i za razradu odredbi koje govore o sankcijama vezanim za povrede Antidiskriminacionog zakona.
12. Istovremeno, određene definicije koje su sadržane u Nacrtu zakona trebalo bi doraditi i nadležnost suda proširiti kako bi se obezbijedilo sprovođenje antidiskriminacionih mjera. Da bi se osigurala puna usklađenost Zakona sa međunarodnim standardima i da bi se određene odredbe učinile efikasnijim, OSCE/ODIHR preporučuje sledeće:

1. Ključne preporuke

- A. Da se članu 2, stav 2 Nacrta zakona (kojim se mijenja i dopunjuje član 2, stav 5 Antidiskriminacionog zakona) doda da će se usmjerena ponašanja (targeted conducts) smatrati diskriminacijom “osim [...] kad je objektivno i razumno opravdano legitimnim ciljem i može se postići sredstvima koja su prikladna i neophodno ih je koristiti za postizanje tog cilja i kada su prihvatljiva i srazmjerna u odnosu na cilj koji se treba postići”; [par 24]
- B. Da se ponovo razmotri struktura drugog poglavlja Antidiskriminacionog zakona i svrsishodnost ponavljajnja posebnih vrsta diskriminacije u odvojenoj odredbi u drugom poglavlju; [par. 26-27, 34 i 37]
- C. Da se izmijeni Član 4 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 7 Antidiskriminacionog zakona) kako slijedi:
 - 1) Da se uznemiravanje označi, između ostalog, kao „neželjeno ponašanje”; [par 29]
 - 2) Proširiti formulaciju definicije tako da glasi “ima za cilj *ili proizvodi efekat* povrede ličnog dostojanstva...”; [par 30]
 - 3) Dodati “degradaciju” pored “izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog okruženja”; [par 31]
- D. Da se izmijeni član 5 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 8 Antidiskriminacionog zakona) kako slijedi:

- 1) Eksplicitno pomenuti ponašanje koje uključuje “verbalnu, neverbalnu i fizičku dimenziju” kao vrste “neželjenog ponašanja” koje podpada pod opseg definicije o “seksualnom uznemiravanju”; [par 33]
 - 2) Dodati “degradaciju” pored “izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog okruženja”; [par 33]
- E. Razmisliti o brisanju člana 6 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 17 Antidiskriminacionog zakona) ili, alternativno, izmijeniti ga kako slijedi:
- 1) Pojasniti da li će definicija o “diskriminaciji po osnovu vjere i uvjerenja” biti izbrisana i zamijenjena definicijom o “rasnoj diskriminaciji”; [par 34]
 - 2) Skratiti listu osnova u definiciji o “rasnoj diskriminaciji”; [par 36]
 - 3) Izbrisati određenje “sa uvjerenjem da, [osnovi] opravdavaju ideju o nadmoći nekog lica ili grupe lica prema onima koji nijesu članovi te grupe”; [par 36]

2. Dodatne preporuke

- F. Izmijeniti i dopuniti član 16, stav 3 Antidiskriminacionog zakona tako da uključuje obavezu proporcionalnosti; [par 21]
- G. Razmotriti da li da se inkorporišu druga opravdanja za neposrednu diskriminaciju, naime po osnovu starosti i/ili vjere i uvjerenja, u članu 2 stav 1 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 2 stav 3 Antidiskriminacionog zakona); [par 22]
- H. Izmijeniti i dopuniti član 2 stav 1 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 2 stav 3 Antidiskriminacionog zakona) tako da eksplicitno određuje da je neposredna diskriminacija zabranjena u svim slučajevima osim u slučajevima koji uključuju “osnovne uslove za zaposlenje” kako je definisano u članu 16, stav 3; [par 22]
- I. Ako je namjera da se definicija “mobinga” isključi, treba eksplicitno reći, u članu 5 Nacrta zakona, da će naslov “Mobing” biti izbrisan i zamijenjen naslovom “Seksualno uznemiravanje” i da će definicija mobinga biti izbrisana i zamijenjena definicijom “seksualnog uznemiravanja”; [par 32]
- J. Proširiti opseg nadležnosti Zaštitnika ljudskih prava u članu 9 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 21 Antidiskriminacionog zakona) tako da uključi praćenje zakonodavstva; [par 38]
- K. Na odgovarajući način, revidirati formulaciju člana 13 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 30 Antidiskriminacionog zakona) u pogledu mogućnosti intervencije treće strane u sudskim postupcima; [par 40]
- L. Razmotriti izmjenu člana 13, stav 1 Nacrta zakona (koji mijenja i dopunjuje član 30, stav 1 Antidiskriminacionog zakona) tako da i tužbe za nadoknadu štete mogu biti podnijete u nečije ime; [par 41]
- M. Razmotriti proširivanje opsega člana 17 Nacrta zakona tako da uključi mogućnost novčane nadoknade za sve slučajeve diskriminacije po osnovu svih osnova pomenutih u Antidiskriminacionom zakonu; [par 43]
- N. Pojasniti u članu 17 Nacrta zakona:

- 1) Da li se sankcije primjenjuju na predstavnika pravnog lica ili nekog organa, ili na direktnog počinioca diskriminacionog ponašanja; [par 45];
- 2) Značenje riječi “preduzetnik”. [par 45]

IV. ANALIZA I PREPORUKE

1. Međunarodni antidiskriminacioni standardi

13. Ovo mišljenje analizira Nacrt zakona sa tačke njegove kompatibilnosti sa relevantnim međunarodnim standardima ljudskih prava i obaveza OEBS-a. Opšti međunarodni antidiskriminacioni standardi koji su primjenljivi u Crnoj Gori mogu biti nađeni u članu 26 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima⁵ (u daljem tekstu “ICCPR”), i članu 14 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁶ (u daljem tekstu “ECHR”) i njenom Protokolu br. 12. Pored toga, Crna Gora je ratifikovala mnoge posebne antidiskriminacione instrumente, između kojih UN Konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije⁷ (u daljem tekstu “CERD”), UN Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena⁸ (u daljem tekstu “CEDAW”), i UN Konvencija o pravima lica sa invaliditetom⁹ (u daljem tekstu “CRPD”).
14. Kao zemlja kandidat za ulazak u Evropsku uniju¹⁰ Crna Gora je preuzela da svoje zakonodavstvo uskladi sa pravnom tekovinom EU. Stoga će ova analiza Nacrta zakona uzeti u obzir relevantno zakonodavstvo EU, posebno ključne EU direktive na polju antidiskriminacije.¹¹
15. Od raznih obaveza OEBS-a koje se fokusiraju na jednako postupanje, Bečki dokument je među najspecifičnijima. On ističe da će sve zemlje članice OEBS-a “osigurati ljudska prava i osnovne slobode svakome u okviru svoje teritorije i pod njenom nadležnošću, bez pravljenja razlike bilo koje vrste kao što je rasa, boja, pol, jezik,

⁵ The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights, adopted by General Assembly resolution 2200A (XXI) on 16 December 1966 and Montenegro succeeded to it on 23 October 2006.

⁶ The Council of Europe’s Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, signed on 4 November 1950, entered into force on 3 September 1953. Montenegro ratified the Convention, as well as Protocol No. 12, on 3 March 2004.

⁷ The International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, adopted by the General Assembly of the United Nations in resolution 2106 (XX) of 21 December 1965 and signed on 7 March 1966. Montenegro succeeded to this Convention on 23 October 2006.

⁸ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, adopted by resolution 34/180 of the General Assembly at its thirty-fourth session, 18 December 1979. Montenegro succeeded to this Convention on 23 October 2006.

⁹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, adopted on 13 December 2006 during the sixty-first session of the General Assembly by resolution A/RES/61/106. Montenegro ratified this Convention on 21 September 2010.

¹⁰ Nakon stupanja na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU 1. maja 2010. godine, Crna Gora je 17. Decembra 2010. godine zvanično dobila status zemlja kandidata za članstvo u EU. Pristupni pregovori između EU i Crne Gore, zvanično su otpočeli 29. juna 2012.godine.

¹¹ Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation (hereinafter the “EU Employment Equality Directive”); Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial and ethnic origin (hereinafter the “EU Racial Equality Directive”); Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 on equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services; and Council Directive 2006/54/EC of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (hereinafter both together referred as the “EU Gender Equality Directives”).

vjera, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status”.¹²

2. Opšte odredbe

16. Na početku, OSCE/ODIHR bi htio da istakne neke glavne preporuke iz OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon, koje nisu ispunjene u Nacrtu zakona, posebno one koje se tiču; opsega Antidiskriminacionog zakona i njegove primjenljivosti na privatni sektor;¹³ apsolutne zabrane *rasne* segregacije (član 9 Zakona);¹⁴ posebnih sankcija vezanih za slučajeve teških oblika diskriminacije (član 20 Zakona);¹⁵ obezbjeđenja usklađenosti Antidiskriminacionog zakona sa Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava;¹⁶ i proširivanja nadležnosti sudova (član 26 Zakona).¹⁷
17. U svakom slučaju, što se tiče Nacrta zakona, dobro je što član 1 koji mijenja i dopunjuje član 1, stav 1 Antidiskriminacionog zakona, proširuje opseg Zakona tako da uključi ne samo zabranu i zaštitu od diskriminacije, nego i promiciju jednakosti.
18. Član 2 Nacrta zakona briše odstupanja kojima se pravda neposredna diskriminacija u članu 2, stav 3 Antidiskriminacionog zakona, time zabranjujući direktnu diskriminaciju u svim slučajevima. Mora se imati u vidu da je takva odredba uža od propisa EU, u dijelu u kojem ne dozvoljava bilo kakvo odstupanje, dok EU Direktive jednakosti propisuju da država članica *može* odlučiti da opravda različito postupanje u ograničenom setu legitimnih okolnosti vezanih za zapošljavanje.
19. U skladu sa EU Direktivama jednakosti, različito postupanje, može biti opravdano dozvoljeno u sledećim slučajevima: (1) na osnovu “osnovnih uslova za zaposlenje”, ako je cilj legitiman, a potreba proporcionalna;¹⁸ (2) u slučaju da određeni poslodavac pripada etosu koji se bazira na vjeri ili uvjerenju;¹⁹ i (3) po osnovu starosti, kad se ovime postižu legitimni ciljevi vezani za zapošljavanje, u slučaju da je ovo u skladu sa testom proporcionalnosti,²⁰ ili u vezi šema socijalnog osiguranja vezanih za rad, ako ovo ne predstavlja diskriminaciju po osnovu pola.²¹ Mora se istaći da ovakva odstupanja moraju biti striktno prenešena.²²
20. Budući da Direktive ostavljaju samim državama članicama mogućnost da biraju hoće li ili neće da usvoje ovakva odstupanja, država članica može da odabere hoće li ili neće da uvede neki ili sve takve osnove za opravdanje. Praksa među državama članicama EU veoma varira.²³ Određene zemlje su usvojile odgovarajuće nacionalno

¹² Concluding Document of the Vienna – the Third Follow-up Meeting, Vienna, 15 January 1989, Questions Relating to Security in Europe, Principles, par 13.7.

¹³ Pogledati pars 15-16 OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon.

¹⁴ Pogledati pars 31-32 OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon.

¹⁵ Pogledati pars 40 i 53 OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon.

¹⁶ Pogledati pars 44-45 OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon.

¹⁷ Pogledati pars 47 i 53 OSCE/ODIHR Mišljenja na Zakon.

¹⁸ Pogledati član 4 EU Racial Equality Directive, član 4(1) Employment Equality Directive i član 14(2) Gender Equality Directive.

¹⁹ Član 4(2) Employment Equality Directive.

²⁰ Član 6(1) Employment Equality Directive sadrži i neke primjere različitog postupanja po osnovu starosti koji bi bili oprevedani.

²¹ Član 6(2) Employment Equality Directive.

²² EU Sud pravde (ECJ) presuda u slučaju *Johnston*, slučaj br. 222/84, od 15. maja 1986, par 36.

²³ Pogledati Komparativnu analizu antidiskriminacionog zakonodavstva u 27 EU država članica, Hrvatskoj, BJR, Islandu, Lihtenštajnu, Norveškoj i Turskoj, koju je uradila Evropska mreža pravnih eksperata u nevladinom sektoru, koja je finansirana i pripremljena za potrebe Evropske komisije, generalnog direktorata

zakonodavstvo koje sadrži “opšta” odstupanja na polju zapošljavanja za slučajeve gdje su određeni osnovi određujući faktor za neku profesionalnu aktivnost, ili određena lista, koja određuje određene profesionalne aktivnosti gdje ti osnovi predstavljaju određujući faktor.²⁴

21. Član 16, stav 3 Antidiskriminacionog zakona koji se odnosi na diskriminaciju na polju zapošljavanja kaže da se ne smatra diskriminacijom “pravljenje razlike, isključenje ili davanja prvenstva zbog osobnosti određenog posla kod kojeg lično svojstvo lica predstavlja stvarni i odlučujući uslov za obavljanje posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana, kao i preduzimanje mjera zaštite prema pojedinim kriterijumima lica iz stava 2 ovog člana”. Dok ovakvo odstupanje na izgled opravdava različit tretman po *bilo kom* osnovu na bazi “osnovnih uslova za zaposlenje”, primjećujemo da ovakva formulacija može da implicira širi opseg odstupanje nego što je predviđen u EU Direktivama jednakosti, jer se ne pominje uslov proporcionalnosti. Zbog toga preporučujemo da se izmijeni i član 16, stav 3 tako da uključi uslov proporcionalnosti.
22. Takođe je preporučljivo za crnogorske vlasti da razmotre da li da uvedu ili ne određena druga opravdanja za neposrednu diskriminaciju, naime diskriminaciju po osnovu starosti i/ili vjere i uvjerenja (pogledati par 19 *supra*), u zavisnosti od određenog državnog konteksta i okolnosti. U svakom slučaju, preporučuje se da član 2, stav 1 Nacrta zakona (kojim se mijenja i dopunjuje član 2, stav 3 Antidiskriminacionog zakona) treba da kaže da je neposredna diskriminacija zabranjena u svim slučajevima osim u slučajevima koji uključuju “osnovne uslove za zaposlenje”, kako je to definisanu u članu 16, stav 3 (i da se možda eksplicitno dotakne i drugih članova ukoliko budu dodata odstupanja po osnovu starosti i/ili za poslodavce čiji se etos bazira na vjeri i uvjerenju).
23. Predlog Nacrta zakona da se izmijeni član 2, stav 5 (član 2, stav 2), kaže da se diskriminacijom smatra i „podsticanje, pomaganje, davanje instrukcija, kao i najavljena namjera da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu”, čime se pokriva širi opseg nego što to čini Antidiskriminacioni zakon koji je na snazi, tako što se dodaju radnje „pomaganja” i „najavljane namjere”. Ovo podržava formulaciju Preporuke opšte politike br. 7 Evropske komisije protiv rasizma i intolerancije (ECRI) o nacionalnom zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije (2002) (u daljem tekstu “ECRI Preporuka”),²⁵ u vezi sa rasizmom i rasnom diskriminacijom, što je iz tog razloga izmjena koja je dobro došla.
24. Kao što je pomenuto u OSCE/ODIHR Mišljenju na Zakon,²⁶ blanko zabrana podsticanja na diskriminaciju može potencijalno da utiče na pravo svakog lica na slobodu govora, uključujući i slobodu medija. I dok ovo pravo može biti ograničeno kada je to potrebno u demokratskom društvu zbog zaštite, na primjer, nacionalne sigurnosti, teritorijalnog integriteta, zbog nereda ili kriminala, ili prava i sloboda

za pravdu, oktobar 2012, dostupno na <http://bookshop.europa.eu/en/developing-anti-discrimination-law-in-europe-pbDSAW13001/?CatalogCategoryID=cOwKABstC3oAAAEjeJEY4e5L>.

²⁴ Pogledati, na primjer, belgijski Antidiskriminacioni zakon od 10 maja 2007. Godine, koji kaže da sudija treba da procijeni, od slučaja do slučaja, da li data karakteristika čini osnovni i odlučujući uslov za zaposlenje; ali isto i da ilustrativna lista situacija u kojima posebne karakteristike čine osnovni i odlučujući uslov za zaposlenje i određuju uslove zaposlenja mogu biti utvrđeni zakopnom. Pogledati isto npr. član 22 Zakona CXXV iz 2003. O jednakom tretmanu i promociji jednakih mogućnosti Bugarske, dostupno na <http://legislationline.org/topics/country/25/topic/84>.

²⁵ Pogledati Preporuku opšte politike Br. 7 Evropske komisije protiv rasizma i intolerancije (ECRI) o Domaćem zakonodavstvu za borbu protiv rasizma i rasne diskriminacije, od 13. decembra 2002. godien, par 6.

²⁶ Pogledati par 29 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

drugih kao što, na primjer, ograničenje mora da bude proporcionalno sa povredom koja želi da se otkloni; nije jasno da li bi blanko zabrana podsticanja na diskriminaciju ispunila ove kriterijume. Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu "ECtHR") je, u više navrata, postavio balans između slobode govora i zabrane diskriminacije.²⁷ U skladu sa presudama ECtHR-a, data je preporuka shodno kojoj će gorepomenuto ponašanje biti smatrano diskriminacijom, "osim [...] kad je objektivno i razumno opravdano legitimnim ciljem i može se postići sredstvima koja su prikladna i neophodno ih je koristiti za postizanje tog cilja i kada su prihvatljiva i srazmjerna u odnosu na cilj koji se treba postići."

25. Na kraju, OSCE/ODIHR bi želio da istakne svoju preporuku u pogledu opsega zaštite u Antidiskriminacionom zakonu, tj. da on treba da zabrani diskriminaciju i u javnoj i u privatnoj sferi i da počinioci diskriminacije mogu biti javne vlasti, al i pravna i fizička lica.²⁸

3. Posebni oblici diskriminacije

26. Kao što je pomenuto u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon,²⁹ nejasno je zašto oblici diskriminacije po određenim osnovama³⁰ moraju da budu posebno pomenuti u drugom poglavlju Zakona, budući da su zaštićeni osnovi već eksplicitno pomenuti u članu 2, stav 2 (pod par 35 *infra* pogledati i preporuke vezane za član 6 Nacrta zakona koji ubacuje jedan član o "rasnoj diskriminaciji"). Da bi se izbjegao utisak da su neke vrste diskriminacije važnije ili ozbiljnije od drugih, ponovo se preporučuje da se razmisli o ovom pristupu.
27. Takođe, OSCE/ODIHR bi želio da istakne svoju preporuku da se reorganizuje drugo poglavlje Antidiskriminacionog zakona gdje su članovi koji govore o odabranim posebnim oblicima diskriminacije pomiješani sa članovima o materijalnom opsegu ili područjima koje Zakon pokriva, kao što je korišćenje objekata i površina u javnoj upotrebi (član 10), pružanje javnih usluga (član 11), vaspitanje, obrazovanje i stručno osposobljavanje (član 15) i rad (član 16). Bilo bi poželjnije da se doda posebno poglavlje koje će posebno regulisati materijalni opseg ili područja primjene Antidiskriminacionog zakona.
28. Član 4 Nacrta zakona preporučuje izmjene člana 7 Antidiskriminacionog zakona o uznemiravanju. Izmijenjena odredba zabranjuje uznemiravanje po jednom ili više osnova "kada takvo ponašanje ima za cilj povredu ličnog dostojanstva, izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog okruženja."

²⁷ Za ECtHR presude o pravu na nediskriminaciju vs slobode govora, pogledati na pr. ECtHR presudu u slučaju *Willem v. France*, predstavka br. 10883/05, od 16. jula 2009; ECtHR presudu u slučaju *Jersild v. Denmark*, predstavka br. 15890/89, od 23. septembra 1994; ECtHR presudu u slučaju *Vejdeland and Others v. Sweden*, predstavka br. 1813/07, od 9. februara 2012.

²⁸ Pogledati par 15 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon. Pogledati i član 3(1) Direktive Savjeta 2004/113/EC od 13. decembra 2004 o jednakom postupanju između muškaraca i žena u pristupu i obezbjeđivanju dobara i usluga, koji kaže da se primjenjuje na "sva lica koja obezbjeđuju dobra i usluge, koje su dostupne javnosti bez obzira na lice o kojem se radi kada je u pitanju i privatni i javni sektor, uključujući javna tijela, i koje sa nude van ličnog i porodičnog života kao i transakcije koje se obavljaju u ovom smislu." Pogledati i član 3 EU Racial Equality Directive.

²⁹ Pogledati par 33 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³⁰ Tj, član 12 (diskriminacija po osnovu zdravstvenog stanja), član 13 (diskriminacija po osnovu starosti), član 14 (politička diskriminacija), član 17 (rasna diskriminacija iz Nacrta zakona ili diskriminacija po osnovu vjere i uvjerenja iz Zakona koji je trenutno na snazi), član 18 (diskriminacija lica sa invaliditetom iz Zakona koji je trenutno na snazi), i član 19, stav 1 (diskriminacija po osnovu roda i seksualne orijentacije).

29. Prvo, primjećuje se da član 4 Nacrta zakona ne izgleda da navodi neku radnju, vladanje ili ponašanje. EU Direktive označavaju uznemiravanje kao neko “neželjeno ponašanje” koje se dešava sa ciljem ili ima efekat povrede ličnog dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja.” Ukoliko ovo nije rezultat puke greške u prevodu, član 4 Nacrta zakona bi trebao da označi uznemiravanje i kao “nepoželjno ponašanje”.
30. Dobro je što je spominjanje “neugodnosti” sada izbisano iz definicije, kako je to preporučeno u ranijim OSCE/ODIHR preporukama.³¹ U svakom slučaju treba pomenuti da predložena izmijenjena definicija spominje samo ponašanje koje ima za “cilj povredu ličnog dostojanstva” što podrazumijeva da počinioc ponašanjem može i da namjerava, ili mu je poznato da takvo ponašanje vodi do povrijede ličnog dostojanstvo, dok EU Direktive spominju “cilj *ili efekat* povrede ličnog dostojanstva” što je šire. Sem ako ovo pitanje nije rezultat puke greške u prevodu, da bi je u potpunosti uskladili sa definicijom EU Direktive, preporučuje se da se terminologija u članu 4 Nacrta zakona shodno upodobi.
31. Štaviše, EU Direktive govore o stvaranju “zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja”. Član 4 Nacrta zakona spominje “izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog okruženja” ali ne spominje “degradaciju”. Dok EU Direktive ne daju posebne definicije o tome šta se podrazumijeva pod “zastrašujućim, neprijateljskim, degradirajućim, ponižavajućim ili uvredljivim okruženjem”, iz sudske prakse ECtHR, mogao bi se izvesti zaključak da ovo podrazumijeva određenu razliku u gradaciji u smislu prirode ponašanja, motiva, namjere, svrhe i efekta.³² Konsekventno, da bi se u potpunosti uskladilo sa formulacijom EU Direktiva, preporučuje se da se doda “degradacija” u definiciju “uznemiravanja”.
32. Član 5 Nacrta zakona uvodi definiciju “seksualnog uznemiravanja” u član 8 Antidiskriminacionog zakona. Nije jasno da li će definicija “mobinga” koja se nalazi u važećoj verziji člana 8 Antidiskriminacionog zakona biti stoga izbrisana/uklonjena. Da bi se izbjegla svaka nedoumica, ovo bi trebalo biti pojašnjeno tako što će se eksplicitno reći u, u članu 5 Nacrta zakona, da će naslov “Mobing” biti izbrisan i

³¹ Pogledati par 30 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³² Pogledati na pr. ECtHR presudu u slučaju *Vona v. Hungary*, predstavka br. 35943/10, od 9. jula 2013, par 66 pročitati zajedno sa par 31 koji definiše “zastrašivanje” kao vrstu istinske prijetnje upućene licu ili grupi lica sa namjerom izazivanja straha od tjelesne povrede ili smrti kod žrtve; ECtHR presudu u slučaju *Campbell i Cosans v. United Kingdom*, predstavka br. 7511/76; 7743/76, od 25. februara 1982, par 28-30 koji kaže da “samo ponašanje nije „degradirajuće“ ukoliko lice na koje se odnosi nije pretrpjelo – u očima drugih ili u svojim očima [...] – poniženje ili srozavanje kojim se postiže minimalan nivo ozbiljnosti ” takođe uzimajući u obzir da “prijetnja upućena izuzetno neosjetljivom licu može da nema ozbiljan efekat na njega, ali da u isto vrijeme bude neosporno degradirajuća; i obrnuto, neko izuzetno osjetljivo lice može biti duboko pogodeno prijetnjom koja može biti opisana kao degradirajuća samo zbog izvrtnja običnog i uobičajenog značenja riječi”; ECtHR presudu u slučaju *M.S.S. v. Belgium and Greece*, predstavka br. 30696/09, od 21. januara 2011, par 263 koja uzima u obzir ranjivost žrtve i potvrđuje postojanje poniženja kada je u pitanju “nedostatak poštovanja za njegovo dostojanstvo i da je ova situacija, bez sumnje, u njemu probudila osjećaj straha, tjeskobe ili niže vrijednosti koji može da izazove očajanje ”; ECtHR presudu u slučaju *Peers v. Greece*, predstavka br. 28524/95, od 19. aprila 2001, par 74-75 (degradirajući uslovi koji umanjuju ljudsko dostojanstvo podnosioca predstavke koji su u njemu probudili osjećaj tjeskobe i niže vrijednosti koji ga može poniziti i smanjiti mu vrijednost i moguće slomiti njegovu fizičku ili moralnu otpornost, uzimajući u obzir da je svrha ponižavanja i snižavanja vrijednosti žrtve faktor koji treba uzeti u obzir ali da on nije nužno presuđujući).

- zamijenjen naslovom “Seksualno uznemiravanje” i da će definicija mobinga biti izbrisana i zamijenjena definicijom seksualnog uznemiravanja.
33. Član 5 Nacrta zakona definiše “seksualno uznemiravanje” kao “svako neželjeno ponašanje seksualne prirode koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, izaziva strah, stvara neprijateljsko okruženje, osjećaj poniženja ili uvrijeđenosti”. Dok ovo uveliko reflektuje definiciju “seksualnog uznemiravanja” koje se nalazi u EU Direktivama o rodnoj ravnopravnosti, primjećuje se da Direktive određuju da takvo ponašanje uključuje i verbalnu, neverbalnu i fizičku dimenziju. Da bi se postigla puna usklađenost sa EU propisima bilo bi preporučljivo da se ove vrste ponašanja eksplicitno uvedu u definiciju “seksualnog uznemiravanja”. Da pomenemo još jednom, “degradacija” bi isto tako trebala da bude dodata u definiciju o “seksualnom uznemiravanju” u član 8 Nacrta zakona (po analogiji pogledati komentar pod par 31 *supra*).
34. Član 6 Nacrta zakona uvodi definiciju “rasne diskriminacije” u član 12 Antidiskriminacionog zakona. Nije jasno da li će definicija “diskriminacije po osnovu vjere i uvjerenja” koja se nalazi u važećoj verziji člana 8 Antidiskriminacionog zakona biti izbrisana/uklonjena. Ako ovo nije slučaj, onda se još jednom postavlja pitanje zašto se samo neke vrste diskriminacije, a ne i ostale, regulišu u posebnim odredbama Nacrta zakona (pogledati par 26 *supra*). Član 6 Nacrta zakona bi trebao da pojasni da li je definicija “diskriminacije po osnovu vjere i uvjerenja” izbrisana (po analogiji pogledati komentar pod par 32 *supra*).
35. Član 6 Nacrta zakona definiše “rasnu diskriminaciju” kao “svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica sa uvjerenjem da rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko porijeklo, opravdavaju omalovažavanje lica ili grupe lica, odnosno opravdavaju ideju o nadmoći nekog lica ili grupe lica prema onima koji nijesu članovi te grupe”. Kao što je već pomenuto pod par 26 *supra*, nejasno je zašto tako specifična definicija treba da bude uključena u drugo poglavlje Zakona, kada su svi zaštićeni osnovi, tj. rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko porijeklo već eksplicitno pomenuti u članu 2, stav 2 Antidiskriminacionog zakona.
36. Šta više, diskutabilno je da li “vjeroispovijest” i “jezik” trebaju da budu dio obuhvata “rase”/“rasne diskriminacije”, jer, dok se ponekad prepliću, oni su ustvari dva različita koncepta. Povrh toga, potreba da se uključi subjektivni element u diskriminaciju o rasnoj diskriminaciji, naime uvjerenje da gorepomenuti osnovi opravdavaju omalovažavanje ili nadmoć, nije očigledno, jer rasna diskriminacija može da se desi i u slučajevima gdje nema jasnog i izraženog uvjerenja prava na omalovažavanje i nadmoć. Ovo bi moglo da rezultira poteškoćama u primjeni ovih specifičnih odredbi. Stoga se preporučuje da se razmotri brisanje člana 6 Nacrta zakona, ili alternativno, da se suzi lista osnova i izbriše dio koji govori o uvjerenju “da [osnovi] opravdavaju ideju o nadmoći nekog lica ili grupe lica prema onima koji nijesu članovi te grupe”.
37. Dobro je što član 8 Nacrta zakona, koji izmjenjuje član 19, stav 3 Antidiskriminacionog zakona, uvodi definicije za “rodni identitet” i “seksualnu orijentaciju”. Sa druge strane, kako je pomenuto pod par 26 *supra*, ponovo bi trebalo procijeniti potrebu za posebnim definicijama diskriminacije po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije u članu 19, stav 1 Antidiskriminacionog zakona.

4. Pravni lijekovi i sankcije

38. Posebno je dobro što član 9 Nacrta zakona izmjenjuje član 21 Antidiskriminacionog zakona i proširuje opseg nadležnosti Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (u daljem tekstu „Zaštitnik ljudskih prava“) tako da uključe i nadležnost da “postupa po pritužbama koje se odnose na diskriminaciju” (stav 1) i da “ pokrene postupak za zaštitu od diskriminacije pred sudom ili se u tom postupku pojavi kao umješak ” (stav 4). Kao što je pomenuto u OSCE/ODIHR Mišljenju na Zakon,³³ preporučeno je da se eksplicitno kaže da Zaštitnik ljudskih prava takođe „prati zakonodavstvo”.³⁴ Ostali komentari dati u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakona u vezi sa ulogom Zaštitnika ljudskih prava i dalje su važeći i ponovo se preporučuju za razmatranje, posebno potreba za usklađivanjem oba zakona (Zakon o zaštitniku i Zakon o antidiskriminaciji - *prim prev*).
39. Što se tiče člana 11 Nacrta zakona, dobro je što su izbrisane odredbe koje se odnose na medije. U isto vrijeme, još uvijek su validne preporuke koje su date u OSCE/ODHIR Mišljenju na zakon u pogledu proširivanja nadležnosti suda.³⁵
40. Član 13 Nacrta zakona izmjenjuje član 30 Antidiskriminacionog zakona, u vezi sa licima koja mogu da podnesu tužbu u ime navodnih žrtava diskriminacije. Član je nekako nejasan, moguće kao rezultat greške u prevodu; u svakom slučaju, predpostavlja se da ovaj dodatak služi da odgovori na preporuku koja je data u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon,³⁶ u vezi sa mogućnošću intervencije treće strane u toku sudskih postupaka. Ovo bi značilo da treća strana koja ima opravdan interes ima mogućnost da učestvuje, u ime ili kao podrška tužioca, sa njegovom saglasnošću, u sudskim ili upravnim postupcima.³⁷ Ukoliko ovo nije ono što se mislilo revidiranom formulacijom člana 30, onda bi član 13 Nacrta zakona trebao da se izmijeni tako da sadrži tu preporuku.
41. Dalje, treba istaći, kako je pomenuto u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon,³⁸ da član 30, stav 1 Antidiskriminacionog zakona treba izmijeniti tako da tužbe za nadoknadu štete (propisane u članu 26, stav , tačka 3 Antidiskriminacionog zakona) mogu biti podnešene u ime nekog lica. Preporučuje se da se takva mogućnost doda u član 13, stav 1 Nacrta zakona.
42. Članovi 17 i 18 Nacrta zakona uvode značajne promjene u pogledu sankcija za različite vrste diskriminativnog ponašanja u član 34 Antidiskriminacionog zakona. U svakom slučaju, preporuke koje su date u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon i dalje su djelimično relevantne, posebno kada se ima u vidu činjenica da se sankcije nameću za veoma specifične slučajeve, ali ne i za sve moguće slučajeve diskriminacije.³⁹
43. U ovom smislu, nejasno je zašto se novčane kazne nameću samo za slučajeve diskriminacije po osnovu zdravstvenog stanja i starosti, a ne i za druge osnove diskriminacije. Zbog toga se preporučuje da se razmotri proširivanje opsega člana 17 Nacrta zakona tako da uključi mogućnost novčanog kažnjavanja za sve slučajeve diskriminacije po svim osnovama koji su pomenuti u Antidiskriminacionom zakonu.

³³ Pogledati par 43 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³⁴ ECRI General Policy Recommendation No. 7, Preporuka 24, kao i par. 51 i 52 Memoranduma s objašnjenjima.

³⁵ Pogledati par 47 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³⁶ Pogledati par 50 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³⁷ Član 7 par 2 Direktive o rasnoj jednakosti član 9, stav 2 Direktive o jednakosti pri zapošljavanju.

³⁸ Pogledati par 51 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

³⁹ Pogledati par 53 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

44. OSCE/ODIHR bi želio da istakne i svoje preporuke u pogledu mogućnosti nametanja novčanih kazni za neizvršenje sudskih odluka kao i nametanja strožijih novčanih kazni za teške slučajeve diskriminacije koji su navedeni u članu 20 Antidiskriminacionog zakona, kao što je preporučeno u OSCE/ODIHR Mišljenju na zakon.⁴⁰
45. Član 17 Nacrta zakona kaže da “Za prekršaj iz stava 1 ovog člana [34] kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu, državnom organu, organu lokalne samouprave i organu lokalne uprave novčanom kaznom u iznosu od 100 eura do 2.000 eura ” (novi član 34, stav 2). Shvaćeno je da je ovo dodatak sankcijama koje se nameću pravnim licima. U svakom slučaju, nejasno je iz prevoda da li se ove sankcije primjenjuju na predstavnika pravnog lica ili nekog organa ili na direktnog počinioca diskriminatornog ponašanja.⁴¹ Osim ukoliko ova zabuna ne proističe iz puke greške u prevodu, preporučuje se da se ova odredba pojasni. U ovom smislu, važno je da se pojasni termin „preduzetnik“ i u čemu je njegova razlika u odnosu na „predstavnika pravnog lica”.

[KRAJ TEKSTA]

⁴⁰ Pogledati par 53 OSCE/ODIHR Mišljenja na zakon.

⁴¹ Trebalo bi napomenuti kao opštu stvar, da EU Direktiva o rasnoj jednakosti i EU Direktiva o jednakosti prizapošljavanju ne određuju pod kojim uslovima zemlja članica EU treba da podijeli odgovornost između direktnog počinioca diskriminatornog ponašanja i pravnog lica/poslodavca (i njihovih predstavnika), time ostavljajući diskreciono pravo državu članici EU da sama odluči u tom pravcu. Pogledati članak “The Liability of Legal Persons in Anti-Discrimination Law” od Olivier De Schutter u the European Anti-Discrimination Law Review No. 6/7 (2008) (pravni pregled je pripremljen od strane Evropske mreže pravnih eksperata na polju nediskriminacije, finansiran od strane i napisan za potrebe Evropske komisije, Generalnog direktorata za pravdu), dostupno na http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/lawrev6_7_en.pdf.

ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ZABRANI DISKRIMINACIJE

Član 1

U Zakonu o zabrani diskriminacije („Službeni list CG“, broj 46/10) u članu 1 stav 1 mijenja se i glasi:

"Zabrana i zaštita od diskriminacije ostvaruje se, a promocija jednakosti vrši se u skladu sa ovim zakonom“.

U stavu 2 poslije riječi: „Na zabranu i zaštitu od diskriminacije" dodaju se, i riječi: "kao i na promociju jednakosti“, a poslije riječi: "pojedinih prava“ dodaju se, i riječi: “kao i promocija jednakosti“.

Član 2

U članu 2 stav 3 poslije riječi: “ iz stava 2 ovog člana“, umjesto zareza stavlja se tačka, a riječi: „osim ako su taj akt, radnja ili nečinjenje objektivno i razumno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići“ brišu se.

Stav 5 mijenja se i glasi: “Diskriminacijom se smatra i podsticanje, pomaganje, davanje instrukcija, kao i najavljena namjera da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana.”

Član 3

Naziv člana 5 mijenja se i glasi: "Propisi i posebne mjere", a u stavu 1 riječi: “Posebne mjere” zamjenjuju se riječima: „Propisi i posebne mjere”, a riječ „uvoditi” zamjenjuje se riječima: „donositi i sprovoditi”.

Član 4

Član 7. mijenja se i glasi:

“Uznemiravanje

Zabranjeno je uznemiravanje nekog lica ili grupe lica po jednom ili više osnova iz čl.2, stav 2 ovog zakona, kada takvo ponašanje ima za cilj povredu ličnog dostojanstva, izazivanje straha, osjećaja poniženosti ili uvrijeđenosti ili stvaranje neprijateljskog okruženja.”

Član 5

Član 8 mijenja se i glasi:

„Seksualno uznemiravanje

Član 8

Zabranjeno je svako neželjeno ponašanje seksualne prirode koji ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva nekog lica ili grupe lica, odnosno kojim se postiže takav učinak, izaziva strah, stvara neprijateljsko okruženje, osjećaj poniženja ili uvrijeđenosti.”

Član 6

Član 17 mijenja se i glasi:

„Rasna diskriminacija

Član 17

Rasna diskriminacija je svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica sa uvjerenjem da rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, nacionalnost ili nacionalno ili etničko porijeklo, opravdavaju omalovažavanje lica ili grupe lica, odnosno opravdavaju ideju o nadmoći nekog lica ili grupe lica prema onima koji nijesu članovi te grupe.”

Član 7

Član 18 briše se.

Član 8

U članu 19 stav 3 mijenja se i glasi:

“Niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svom rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.”

Poslije stava 3 dodaju se dva nova stava koji glase:

“Pod rodним identitetom podrazumijeva se sopstveni rodni doživljaj koji ne mora zavisiti od pola koji je propisan rođenjem. Rodni identitet tiče se svakog lica i ne podrazumijeva samo binarni koncept muškog ili ženskog.

Pod seksualnom orijentacijom podrazumijeva se emocionalna i/ili fizička privlačnost ili naklonost koja može biti prema licima istog i/ili različitog pola.”

Član 9

Član 21 mijenja se i glasi:

“Član 21

Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda Crne Gore (u daljem tekstu: Zaštitnik/ca) nadležan/na je da:

- 1) postupa po pritužbama koje se odnose na diskriminaciju i preduzima mjere i radnje za otklanjanje diskriminacije i zaštitu prava diskriminisanog lica, ako nije pokrenut sudski postupak;

- 2) podnosiocu pritužbe koji smatra da je diskriminisan od strane fizičkog ili pravnog lica daje potrebna obavještenja o njegovim pravima i obavezama, kao i mogućnostima sudske i druge zaštite;
- 3) sprovodi postupak mirenja lica koje smatra da je diskriminirano, uz njegov pristanak, i organa, drugog pravnog i fizičkog lica na koje se odnosi pritužba zbog diskriminacije;
- 4) pokrene postupak za zaštitu od diskriminacije pred sudom ili se u tom postupku pojavi kao umještač kad stranka učini vjerovatnim, a Zaštitnik procijeni da je postupanjem tuženog izvršena diskriminacija po istom osnovu prema grupi lica sa istim ličnim svojstvima;
- 5) upozorava javnost na pojavu težih oblika diskriminacije;
- 6) vodi posebnu evidenciju o podnijetim pritužbama u vezi sa diskriminacijom;
- 7) prikuplja i analizira podatke o slučajevima diskriminacije;
- 8) preduzima aktivnosti radi promocije jednakosti;
- 9) podnosi Skupštini Crne Gore, u okviru godišnjeg izvještaja, poseban dio izvještaja o sprovedenim aktivnostima na zaštiti od diskriminacije i promociji jednakosti;
- 10) obavlja i druge poslove u vezi zaštite od diskriminacije propisane posebnim zakonom kojim se uređuju nadležnost, ovlašćenja, način rada i postupanje Zaštitnika/ce.“

Član 10

Član 23 briše se.

Član 11

U članu 26 stav 1 poslije tačke 2 dodaje se nova tačka koja glasi:

"2a) uklanjanje posljedica diskriminatornog postupanja,“.

U tački 4 poslije riječi „medijima“ umjesto zarezavice stavlja se tačka, a riječi: „ukoliko je diskriminacija izvršena putem medija.“ brišu se.

U stavu 2 riječi: „stava 1 tač. 1 i 2“ zamjenjuju se riječima:

„stava 1 tač. 1, 2 i 2a“, a riječi: „se ističe“ zamjenjuju se riječima: „može se istaći“.

Stav 3 briše se.

Član 12

U članu 27 riječi: „90 dana“ zamjenjuju se riječima: „jedne godine“.

Član 13

U članu 30 stav 1 poslije riječi „lica“ dodaju se riječi: „ili grupe lica“.

Poslije stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

„Tužbu iz člana 26 ovog zakona može podnijeti i lice koje se, u namjeri da neposredno provjeri primjenu pravila o zabrani diskriminacije, na bilo koji način predstavi, odnosno stavi u poziciju lica koje može biti diskriminirano po nekom od osnova iz člana 2 ovog zakona.“

Član 14

U članu 32 riječi: „nad sprovođenjem ovog zakona“ brišu se.

Član 15

Poslije člana 32 dodaje se novi član koji glasi:

"Posebna ovlašćenja

Član 32a

Kad se u postupku inspeksijskog nadzora utvrdi da je povrijeđen zakon ili drugi propis, pored ovlašćenja propisanih zakonom, inspektor/ka je ovlašten/a da na zahtjev lica koje smatra da je diskriminirano, a koje je pokrenulo postupak za zaštitu od diskriminacije kod nadležnog suda, privremeno odloži svojim rješenjem izvršenje rješenja, drugog akta ili radnje subjekta nadzora, do donošenja pravosnažne odluke suda.

Zahtjev iz stava 1 ovog člana može se podnijeti u roku od osam dana od dana pokretanja postupka za zaštitu od diskriminacije kod nadležnog suda.

Inspektor je dužan da o zahtjevu iz stava 1 ovog člana odluči u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, ako su ispunjeni uslovi iz st. 1 i 2 ovog člana.

Protiv konačnog rješenja iz stava 3 ovog člana, ne može se pokrenuti upravni spor."

Član 16

U članu 33 stav 1 briše se.

Stav 2 postaje stav 1, mijenja se i glasi:

„Sudovi, državna tužilaštva, organi za prekršaje, organ nadležan za policijske poslove i inspeksijski organi dužni su da vode posebnu evidenciju o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom (u daljem tekstu: posebna evidencija).“

Poslije stava 1 dodaje se novi stav 2 koji glasi:

„Podatke iz posebne evidencije organi iz stava 1 ovog člana dostavljaju Zaštitniku/ci najkasnije do 31 januara tekuće godine za prethodnu godinu, a na zahtjev Zaštitnika/ce dužni su da podatke iz ove evidencije dostave i za određeni period u toku godine.“

U stavu 3 riječi: „iz stava 2“ zamjenjuju se riječima: „iz stava 1“.

Član 17

„Član 34 mijenja se i glasi:

Novčanom kaznom od 500 eura do 20.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

1) po osnovu zdravstvenog stanja neopravdano pravi razliku ili nejednako postupa, onemogućava, ograničava ili otežava zapošljavanje, rad, školovanje ili neopravdano uskraćuje drugo pravo licu ili grupi lica (čl.12);

2) onemogućava ili ograničava ostvarivanje prava, neopravdano pravi razliku ili nejednako postupa prema licu ili grupi lica, po osnovu starosne dobi (član 13);

3) podnese tužbu bez pisanog pristanka diskriminisanog lica ili grupe lica (član 30 stav 2);

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu, državnom organu, organu lokalne samouprave i organu lokalne uprave novčanom kaznom u iznosu od 100 eura do 2.000 eura.

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 300 do 6.000 eura.

Član 18

Poslije čl.34.dodaju se novi članovi 34a i 34b:

„Član 34a

Novčanom kaznom od 100 do 2.000 eura kazniće se odgovorno lice u državnom organu, organu državne uprave i organu lokalne samouprave ako:

1)ne vodi posebnu evidenciju o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama iz svoje nadležnosti u vezi sa diskriminacijom (čl. 33 stav 1);

2)podatke iz posebne evidencije ne dostavi Zaštitniku/ci u rokovima propisanim u čl.33, stav 2 ovog zakona.

Član 34b

Zaštitne mjere

Za prekršaje iz čl.34, stav 1 i 34a ovog zakona, samostalno ili uz novčanu kaznu ili mjeru upozorenja, može se izreći jedna ili više zaštitnih mjera:

- 1) oduzimanje predmeta;
- 2) zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti;
- 3) javno objavljivanje odluke.

Zaštitna mjera oduzimanja predmeta obavezno se izriče svaki put kada je prekršaj izvršen korišćenjem predmeta koji se oduzima, odnosno kada je predmet bio namijenjen izvršenju prekršaja ili je predmet koji se oduzima nastao zbog izvršenja prekršaja.

Zaštitna mjera zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti može se primijeniti u trajanju koje ne može biti kraće od 30 dana niti duže od šest mjeseci.

Zaštitna mjera javnog objavljivanja odluke izvršava se na način što se odluka objavljuje u javnim medijima dostupnim na cijeloj teritoriji Crne Gore.”

Član 19

Podzakonski akt kojim se bliže uređuje sadržaj i način vođenja evidencija iz člana 33 stav 1 ovog zakona donijeće se u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 20

Danom stupanja na snagu ovog zakona prestaje da važi član 108 Zakona o izmjenama i dopunama zakona kojima su propisane novčane kazne za prekršaje. ("Službeni list CG", broj 40/2011).

Član 21

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".